

TURINYS

PIRMA DALIS. DNIepro LINK

1. Ketvirtasis mūšis dėl Charkovo / 12
2. Mūšiai prie Miuso / 26
3. „Rytinė siena“ / 42
4. Lenktynės upės link / 58
5. Bukrino placdarmas / 76

ANTRA DALIS. TARP KIJEUO IR MELITOPOLIO

1. Liutežo kaimas / 94
2. Tikslas – Kijevas / 105
3. Zaporožė / 118
4. Mūšis dėl Votano linijos / 127

5. Į vakarus nuo Nikopolio / 136

6. Žiemos drama Dniepro vidurupyje / 146

TREČIA DALIS. NESĖKMĖS PIETINIAME SPARNE

1. Čerkasai / 162

2. Hubė apsuptyje / 212

3. Mūšis Kryme / 242

KETVIRTA DALIS. ARMIJŲ GRUPĖS „CENTRAS“ KANAI

1. Išsiskleidimas / 280

2. Puolimas / 296

3. Prasiveržimas / 315

Dokumentai / 331

Literatūra ir šaltiniai / 351

3.

Mūšis Kryme

Politika ir strategija / Evakuacija uždrausta / Karinis jūrų laivynas užtikrina 50 000 tonų / Stalinas bijo „Štukų“ / 17-oji armija laukia / Mūšis prie Totorių griovio / Kodinis žodis „Erelis“ / Sėkmingas atsitraukimas į Sevastopolį / „Tvirtovė bus išlaikyta“ / Sapuno kalnas prarastas / Paskutinis frontas Chersono pusiasalyje / Visi laukia karinio jūrų laivyno / Paskutiniai 10 000 žmonių / Niūri pabaiga.

Kai Dievas nori nubausti žmogų, atima jam protą. Mūšis Kryme, trečioji katastrofa vokiečių pietiniame sparne 1944-ųjų pavasarį, puikiai patvirtina šį seną priežodį. Ko jau ko, bet šios katastrofos, kuri ištiko 17-ąją armiją tame nelemtame Juodosios jūros pusiasalyje tarp 1944 m. balandžio 20-osios ir gegužės 12-osios, tikrai buvo galima išvengti.

Iki tol pietiniame Rytų fronto sparne viskas vyko gana sklandžiai. 17-osios armijos išėjimas iš „didžiosios žemės“ 1943 m. rugsėjo pradžioje sudarė bendro vokiečių atsitraukimo dalį. Armija paliko Kubanės placdarmą ir persikėlė į Krymą be didelių nuostolių. Sausumos kariuomenės vyriausioji vadovybė šią operaciją pavadino „Krimhilda“, žaismingai susiejusi 25 900 kvadratinį kilometrų plotą užimančio pusiasalio vokišką pavadinimą „Krim“ su viduramžių vokiečių herojinio epo „Nybelungų giesmė“ šviesiaplaukės herojės vardu.

Per Kerčės sąsiaurį 17-oji armija persikėlė sėkmingai. Per 34 dienas kariniai laivai ir kateriai perplukdė 227 484 vokiečių ir rumunų kareivius, 72 899 arklius, 28 486 ne vokiečių tautybės darbininkus ir pagalbinio personalo darbuotojus, 21 230 mašinų, 27 741 arklių traukiamą transporto priemonę ir 1 815 artilerijos pabūklų. Visa tai stebėjo

sovietų Juodosios jūros laivynas, kurio flotilės stovėjo Batumio ir Počio uostuose, tačiau jų laivai, bijodami vokiečių pikiruojamųjų bombonešių eskadrų antskrydžių, taip nė karto rimtai ir nepamėgino sutrukdyti operacijai „Krimhilda“ atviroje jūroje.

Labai abejotina, ar po Kubanės evakuacijos buvo tikslinga palikti pusę 17-osios armijos Kryme, užuot perkėlus visas jos pajėgas – ne tik pavienius dalinius – į pavojingus vokiečių pietinio sparno ruožus „didžiojoje žemėje“, kitaip tariant, į 6-osios armijos frontą prie Miuso ir armijų grupę „Pietūs“ prie Dniepro. Turėdamas savo žinioje visas šešiolika jos divizijų, generolas feldmaršalas Manšteinas būtų daug sėkmingiau išsprendęs daugelį kritinių padėčių tarp Melitopolio ir Kijevo. Kita vertus, išdėsčius visą 17-ąją armiją Kryme, būtų buvę galima užtikrinti kur kas veiksmingesnę gynybą. Ir vėl nebuvo padaryta nei viena, nei kita, tiesiog pamėginta vienu šūviu nušauti du zuikus.

Hitlerio nurodytų priežasčių, dėl kurių reikėjo ginti „Krymo tvirtovę“, nebuvo galima atmesti lengva ranka. Apie rugpjūčio vidurį jis

Vokiečių sunkioji artilerija Kryme.

13. Kovos Kryme nuo 1943 m. lapkričio iki 1944 m. gegužės.

Hitleris, reikalaujdamas apginti Krymą net ir tada, kai šis pusiasalis buvo atkirstas nuo visų sausumos komunikacijų, rėmėsi politiniais ir ekonominiais sumetimais. Jis baiminosi, kad vokiečių pasitraukimas iš Krymo, o kartu ir viešpatavimo Juodojoje jūroje praradimas pastūmės Turkiją pereiti į priešų stovyklą. Jis taip pat nuogaštavo, kad pusiasalį sovietai pavers karine aviacijos baze, iš kurios skraidys bombarduoti Rumunijos naftos telkinių.

pats puoselėjo mintį permesti generolo pulkininko Jaeneckės šešiolika vokiečių ir rumunų divizijų iš Kubanės placdarmo už Dniepro prie naujosios „Rytų sienos“. Šešiolika divizijų! Kaip tik tiek pajėgų pritrūko Mansteinui, kad užkirstų kelią sovietų šuoliui per Dnieprą.

Tačiau Hitleriui teko atsisakyti viliojančios pagundos. Rumunijos valstybės vadovas maršalas Antonescu, nuogaštaudamas dėl Rumunijos pakrantės saugumo, įnirtingai priešinosi tokiam rytinių Juodosios jūros bastionų apnuoginimui. Bulgarijos karalius taip pat nesutiko su Kubanės atidavimu priešui. Reikėjo atsižvelgti ir į Turkiją, šią svarbią neutralią valstybę Juodosios jūros pietinėje pakrantėje.

Kai dėl karo įvykių evakuacija iš Kubanės tapo neišvengiama, politiniai ir kariniai sumetimai dėl vokiečių sąjungininkų Balkanuose ir neutralios Turkijos iš karto susitelkė ties Krymo pusiasaliu.

17-oji armija kartu su vokiečių karinio jūrų laivyno ir Liuftvafės junginiais visiškai kontroliavo rusų veiksmus Juodojoje jūroje. Iki 1944 m. balandžio pradžios jie neleido paversti Krymo sovietų aviacijos baze, iš kurios būtų puldinėjami Rumunijos naftos telkiniai, arba placdarmu kariuomenei telkti pulti Rumunijos ir Bulgarijos pakrantes. Turkija toliau laikėsi neutraliteto Vokietijos įsigalėjimo Juodojoje jūroje atžvilgiu ir, nepaisydama Vakarų spaudimo, leisdavo jos ir jos sąjungininkių karo bei prekybos laivams plaukioti Dardanelų sąsiauriu. Be to, galų gale vokiečių pajėgos Kryme toliau kėlė grėsmę sovietų pietiniam sparnui „didžiojoje žemėje“.

Padėtis netikėtai ir iš esmės pasikeitė, kai Tolbuchino frontas 1943 m. spalio 24 d. pralaužė vokiečių 6-osios armijos gynybą šiauriau Melitopolio ir puolė veržtis per Nogajaus stepę Dniepro žemupio link. Jeigu jam pavyks smogti už Perekopo sąsmaukos, 17-oji armija bus visiškai atkiršta nuo „didžiosios žemės“. Dar vienas Stalingradas!

Generolas pulkininkas Erwinas Jaeneckė, 17-osios armijos vyriausiasis vadas, ypač skausmingai reagavo į šią padėtį, nes vadovavo IV korpusui Stalingrade iki 1943 m. sausio vidurio. Jaeneckė matė artėjantį pavojų ir parengė nenumatyto atvejo armijos prasiveržimo per Perekopo sąsmauką ir jos susijungimo su pagrindinėmis vokiečių pajėgomis Dniepro žemupyje planą. Svarbiausi žodžiai šiame plane buvo „nenumatyto atvejo“.

Armijos prasiveržimą buvo numatyta pradėti spalio 29 d., tuo tikslu jau buvo išleisti įsakymai. Tačiau spalio 28 d. 21.00 val. Hitleris uždraudė šią operaciją. Ar ji būtų pavykusi, kitas klausimas. Tolbuchino 2-osios gvardijos armijos tankai pasiekė Perekopo sąsmauką spalio 30 d. Kas būtų nutikę 17-ajai armijai, jeigu Tolbuchino pajėgos būtų smogusios jai per prasiveržimą? Juk 17-ajai armijai buvo likusios tik dvi šturmo pabūklų brigados ir keli priešlėktuvinės gynybos daliniai su 88 mm zenitinais pabūklais, o visa kita – junginiai, naudojantys arklų traukiamąją jėgą.

Tačiau Hitlerio draudimas buvo pagrįstas kitais sumetimais. Jis ir toliau, vadovaudamasis politiniais bei strateginiais argumentais, buvo linkęs ginti Krymą net ir tuomet, kai visos sausumos komunikacijos buvo atkirstos. Šiam jo požiūriui pritarė Vokietijos karinio jūrų laivyno

Vokiečių sunkusis transporto lėktuvas „Me-323 Gigant“.

vyriausiasis vadas grosadmirolas Dönitzas. Jis perspėjo Hitlerį, kad pasitraukimas iš Krymo iš esmės pablogins Vokietijos laivyno padėtį Juodojoje jūroje. O dėl 17-osios armijos aprūpinimo tikrai nekils sunkumų; karinis jūrų laivynas gali užtikrinti 50 000 tonų krovinių pristatymą per mėnesį. Jei vis dėlto teks kariuomenei atsitraukti, karinis jūrų laivynas irgi tuo pasirūpins. Turimais laivais galima išgabenti iki 20 000 žmonių su visa ginkluote per keturias dienas. Tai reiškia, kad visą 17-ąją armiją su 200 000 žmonių, su arkliais ir kovos technika pavyktų evakuoti per keturiasdešimt dienų, o jei oras smarkiai sugestų, išvežimas truktų apie aštuoniasdešimt dienų.

Ar reikia stebėtis, kad po tokių įtikinėjimų Hitleris 1943 m. spalį išleido įsakymą žūtibūt apginti Krymą, net jei ir bus prarastos sausumos komunikacijos?

Tai, kas vyko iš pradžių, patvirtino jo sprendimo pagrįstumą. Jaeneckės vadovaujamos vokiečių ir rumunų divizijos atrėmė visus priešo bandymus prasiveržti į pusiasalį ties Perekopu ir Kerče. Tiesa, sovietams pavyko sukurti mažus placdarmus prie Kerčės ir Syvašo įlankos – Pūvančios jūros, tačiau jie nesugebėjo pasiekti lemtingo persilaužimo. Armijos aprūpinimas taip pat veikė sklandžiai. Kroviniai buvo reguliariai pristatomi į Sevastopolį ir Eupatoriją iš Odesos ir Konstancos uostų. Su skubiais pervežimais tvarkėsi didelių šešiamotorių lėktuvų „Me-323 Gigant“ eskadrilės – jos atskraidindavo svarbų papildymą ir išgabendavo sužeistuosius. Viskas vyko sklandžiai.

Rumunų eskadriniai minininkai ir vokiečių greitaeigiai torpediniai kateriai naršydavo po Juodąją jūrą ir lydėdavo transporto laivų vilks-
tines taip, kad atrodė, jog Kaukazo pakrantės karinėse bazėse nėra nė
vieno sovietų linijinio laivo, kreiserio ar eskadrinio minininko.

Šiandien žinome, kodėl Stalino karo laivai tūnojo uostuose, tarsi irš-
tvose į gilų žiemos miegą panirę lokiai: vokiečių pikiruojamųjų bom-
bonešių ir šturmo lėktuvų baimė tvirtai pririšo juos prie inkarų gran-
dinių. Stalinas nenorėjo rizikuoti didžiaisiais laivais, ir, kaip vėliau
patvirtino admirolas Oktiabrskis, kiekviena karinio jūrų laivyno ope-
racija vykdavo tik jam asmeniškai leidus.

Taigi, vokiečių karinio jūrų laivyno viešpatavimą Juodojoje jūroje
užtikrino generolo Deichmanno I aviacijos korpusas ir antžeminių pa-
jėgų paramos junginiai, kurie bazavosi Kryme. Šie 120–160 pikiru-
jamųjų bombonešių „Štuka“, antžeminių pajėgų paramos lėktuvai ir
pulkinko Bauerio naikintuvai iš I aviacijos korpuso tapo Krymo gy-
nybos alfa ir omega.

Nepaisant visų karinio jūrų laivyno laimėjimų, aprūpinimas, o per
jį ir 17-osios armijos likimas (kaip buvo iš esmės per visas apsiaustis
Rytų fronte) visiškai priklausė nuo Liuftvafės, nuo patikimo stogo virš
galvos, nuo vokiečių viešpatavimo Rusijos padangėje. Dabar pamaty-
sime, kaip tragiškai šis teiginys buvo įrodytas.

Generolas Jaeneckė gynė Krymą su trylika divizijų: šešiomis vo-
kiečių pėstininkų divizijomis, iš kurių nuo pat pradžių įprastai vei-
kė tik pusantros, trimis rumunų kalnų, dviem rumunų kavalerijos ir
dviem rumunų pėstininkų divizijomis. Kai 13-oji tankų divizija buvo
perduota 6-ajai armijai, nebeliko tankų, bet, kita vertus, liko dvi pui-
kios šturmo pabūklų brigados: 191-oji, kuriai vadovavo nutrūktgal-
viškai drąsus majoras Alfredas Mülleris, ir 279-oji, vadovaujama ka-
pitono Hoppės. Be to, ten dar buvo kalnų šaulių pulkas „Krim“ ir
armijos priešlėktuvinės gynybos 275-asis ir 279-asis zenitinės artileri-
jos divizionai. Tarp ypatingosios paskirties junginių buvo ir 9-oji zeni-
tinės artilerijos divizija, vadovaujama generolo Pickerto. Ji patikimai
saugojo Perekopo sąsmauką, nukreipusi į ją 88 mm zenitinius pabū-
klus. Pripažįstant, kad šie junginiai kėlė realų pavojų sovietų sparnui
„didžiojoje žemėje“, negalima paneigti, kad Krymo bastionas turėjo
tam tikros strateginės reikšmės, kol, savaimė suprantama, egzistavo

vokiečių placdarmas Nikopolyje, į rytus nuo Dniepro, ir taip buvo išsaugota galimybė surengti smūgį, kuriuo būtų atkurtos sausumos komunikacijos su Krymu.

Kol šis pavojus egzistavo, rusai buvo priversti laikyti dideles pajėgas aplink iš Krymo vedančius atsitraukimo kelius ir priešais Kerčę.

Galų gale aplink Krymą buvo sutelktos trys armijos, vienas tankų korpusas, kelios savarankiškos brigados ir trisdešimt šaulių divizijų. Taigi, šešios vokiečių ir septynios rumunų divizijos laikė supančiojusios gana dideles priešų pajėgas.

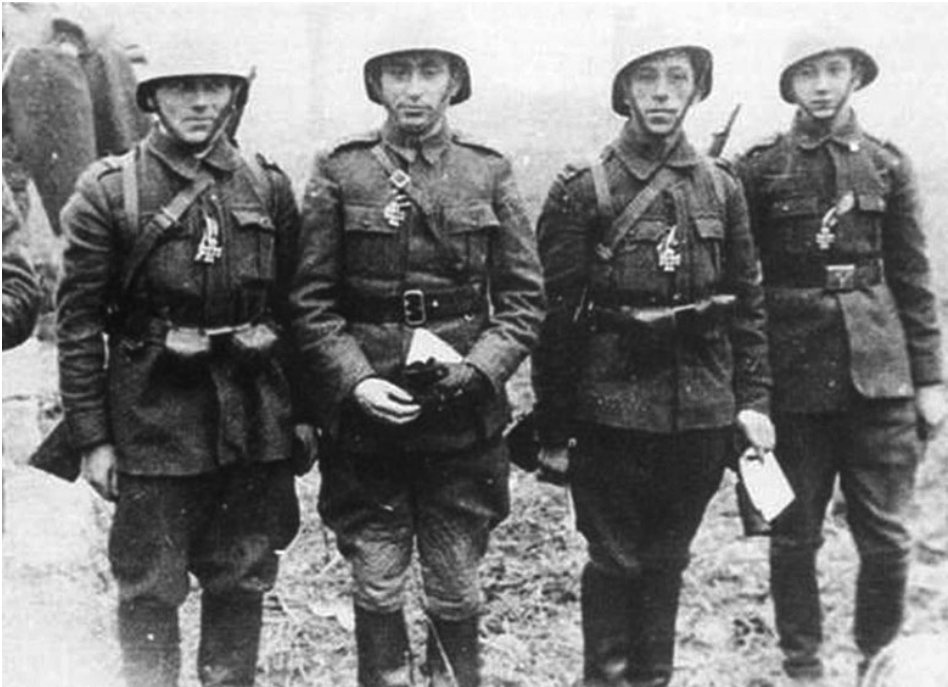
Lapkričio 29 d. kapitonas Hansas Ruprechtas Henselis, 17-osios armijos štabo operacijų skyriaus karininkas, dienoraštyje parašė: „Krymas – tai tarsi sala, talžoma galingos bangų mūšos.“ Jaunasis karininkas taip pat pastebėjo, kad daugelyje vadaviečių viešpatauja vienintelis troškimas – palikti Krymą. Tiesa, atrodė, kad Kryme niekas rimtai nežiūri į karą. Daugelis štabų inžinerijos pionierių dalinius naudojo karininkų gyvenamosioms patalpoms gražinti, o ne įtvirtinimų statybai. Ištiesi namai buvo perstatyti ar pertvarkyti pagal Vokietijoje vyravusias valstiečių buities tradicijas, o apgriautų rusų gynybinių įtvirtinimų suremontavimu ar atstatymu niekas tinkamai nepasirūpino.

Tokias nuotaikas sukėlė suprantamas nerimas, kad armijos pajėgų nepakaks atremti didelio masto sovietų puolimą iš šiaurės ir rytų, jau nekalbant apie smūgį kur nors palei 650 kilometrų ilgio kranto liniją. Bet kuris karininkas galėjo tai išvelgti, o ką jau kalbėti apie divizijų vadus ir, žinoma, armijos vyriausiąjį vadą bei puikiai savo darbą išmanantį jos štabo viršininką generolą majorą Ritterį von Xylanderį, galėjusius susidaryti dar aiškesnį vaizdą. Todėl jie kaip įmanydami stengėsi įtikinti Hitlerį atšaukti įsakymą ginti Krymą ir pradėti ruošti organizuotai bei savalaikei 17-osios armijos evakuacijai jūra.

1943 m. lapkritį buvo parengta principinė veiksmų schema „Irklinė valtis“. Tada pasirodė „Gliseris“ ir galų gale balandžio pradžioje išėjo principinė veiksmų schema „Erelis“. Šios schemas leitmotyvas – per šešias ar septynias dienas koviniai daliniai iš visų pusiasalio sektorių turi atsitraukti į įtvirtintą Sevastopolio rajoną, iš kurio bus evakuoti jūra. Kad pristabdytų jiems ant kulnų lipančius rusų tankų junginius, vokiečiai Krymo erdviose plynėse įrengė blokavimo pozicijas su atkirtimo tranšėjomis ir prieštankiniais grioviais. Pagrindinis jų ruožas,

Gneisenau linija, juosusi Simferopolį, kirto pagrindinius į miestą vedančius kelius. Sevastopolį reikėjo išlaikyti apie tris savaites. Per šį laiką armija turėjo sulipti į laivus uostuose ir priplaukose.

Taigi, 17-oji armija laukė. Ji laukė rusų ir įsakymo pradėti evakuaciją. Generolo Allmendingerio V korpusas su 73-iaja ir 98-ąja pėstininkų divizijomis, taip pat rumunų 6-oji kavalerijos divizija ir rumunų 3-ioji kalnų divizija buvo toli rytuose, prie Kerčės sąsiaurio. Generolo Konrado XLIX kalnų korpusas blokavo Perekopo sąsmauką šiaurėje ir palei Syvašo dambą; jam priklausė 50-oji ir 336-oji pėstininkų divizijos, taip pat rumunų 10-oji ir 19-oji pėstininkų divizijos bei rumunų 9-oji kavalerijos divizija. Rumunų I kalnų šaulių korpusas dviejų divizijų pajėgomis dengė pakrantės rajonus ir kovojo su partizanais pačiame pusiasalyje. Armijos rezervą sudarė 111-oji pėstininkų divizija, perkelta į Krymą 1944 m. kovo pradžioje. Po vieną šturmo pabūklų brigadą buvo paskirta į šiaurinį ir rytinį frontus.

Geležiniais kryžiais apdovanoti vokiečių sąjungininkų rumunų kariai Kryme.

Nuo 1944 m. kovo vidurio visi suprato, kad sovietų didelio masto puolimo momentas nenumaldomai artėja. Nikopolio placdarmas krito. Vokiečių armijų grupės A frontas „didžiojoje žemėje“ buvo nustumtas už Dniestro. Odesa, 17-osios armijos tiekimo bazė, liko be gynėjų ir balandžio 10 d. atiteko rusams. Rusų pietinis sparnas, išsivadavęs iš gniaužtų tarp Dniepro vingio ir Perekopo, įgijo veiksmų laisvę. Smūgis į Krymą dabar buvo strategiškai pagrįstas žingsnis. Ir Stalinas jį žengė.

Jis pradėjo puolimą balandžio 7 d. Septyni ar aštuoni batalionai atakavo rumunų 10-osios pėstininkų divizijos atramos punktus prie Syvašo. Krymo šiaurinio fronto didelio masto puolimas prasidėjo kitą dieną apie 9.00 val. Generolo Tolbuchino 4-asis Ukrainos frontas pajudėjo pirmyn dviejų armijų pajėgomis. Po galingo artilerinio rengimo tankų korpusas su penkiais šimtais tankų ir aštuoniolika pėstininkų divizijų puolė generolo Konrado XLIX kalnų šaulių korpuso trijų divizijų pozicijas.

Rytų Brandenburgo 50-osios pėstininkų divizijos kariai ryžtingai gynėsi prie Totorių griovio ir kartu su Žemutinės Saksonijos 111-ąja pėstininkų divizija kontratakodami atrėmė sovietų bandymus įsiskverbti gilyn. Saksonijos 336-oji pėstininkų divizija vakarinėje Syvašo fronto pusėje taip pat atsilaukė. Tačiau rumunų 10-oji divizija, kuriai teko stipriausias sovietų placdarmo prie Syvašo smūgis, susvyravo. Atkakliai priešinęsi jos pulkai buvo sutriuškinti daugelyje ruožų.

Balandžio 9 d. kapitonas Henselis, perskaitęs armijos štabą pasiekusius pranešimus apie padėtį mūšio lauke, dienoraštyje rašė: „Šiaurinis frontas praneša apie priešo surengtą didelio masto ataką prie Totorių griovio pasitelkus itin galingą artilerijos ir minosvaidžių ugnį. 5-oji pėstininkų divizija buvo priversta atsitraukti į naują gynybos ruožą. Dar sunkesnė rumunų 10-osios pėstininkų divizijos padėtis Syvašo fronte. Armija kreipėsi į armijų grupės štabą su prašymu sankcionuoti planą „Erelis“. Tai reiškia atsitraukimą prie Sevastopolio. Sprendimas buvo gautas naktį. „Erelis“ prasideda.“

Balandžio 10 d. jis rašė: „Šiaurinio fronto daugiau neįmanoma išlaikyti. 50-ajai pėstininkų divizijai vos ne vos pavyko atsitraukti prie linijos A-1, nors ir patyrus didelių nuostolių. Tačiau rusų tankų junginiai dabar veržiasi pro spragą rumunų gynybos sektoriuje, grasindami

kitų kovinių grupių užnugariams. Mes karštligiškai ruošiamės žmonių antplūdžiui prie Gneisenau linijos. Man įsakyta skristi į Kerčės frontą, į V korpuso dislokacijos vietą su atsitraukimo prie Sevastopolio planais. „Itin slapti“ dokumentai. Mūsų „Fieseler Storch“, pavojingai blaškomas gūsingo vėjo Jailos tarpukalnėse, nutūpė Leninskojės gyvenvietėje. Prisistačiau pulkininkui Bruhnui, korpuso artilerijos vadui, ir įteikiau jam dokumentus. V korpusui įsakyta artimiausią naktį trauktis Sevastopolio kryptimi.“

V korpuso 73-ioji ir 98-oji pėstininkų divizijos, taip pat dvi rumunų divizijos kodinį žodį „Erelis“ gavo per Velykas. Koviniams junginiams pradėti atsitraukimą 19.00 val. Pačiu laiku! Atstumas į vakarus per Parpačo liniją iki Gneisenau linijos buvo 240 kilometrų.

Prasidėjo dramatiškos lenktynės. Vos tik vokiečių junginiai palikdavo pozicijas, prie jų iš karto atsirasdavo rusai. Jie labai energingai veržėsi pirmyn. Šios knygos ankstesniuose skyriuose jau buvome susitikę su jų vyriausiuoju vadu – armijos generolu Jeriomenka. Dabar jis vadovavo savarankiškai Primorės armijai: dvylika šaulių divizijų, viena tankų brigada su šimtu tankų ir oro armija metėsi persekioti atsitraukiančio vokiečių V korpuso ariergardų.

Jeriomenka iš karto suprato, kas vyksta, kai tik prasidėjo vokiečių kariuomenės išvedimas. Tą suprasti buvo visai nesunku. Ir informavo jį ne žvalgai ar šnipai, o nervingai, dažnai ir nedrausmingai besielgiantys koviniai daliniai. Kai kurie rumunų, Liuftvafės ir karinio jūrų laivyno daliniai nepaisė saugumo reikalavimų. Užuoat laikėsi tylos eteryje, jie pradėjo nuolatinius radijo pokalbius. Rumunai, taip pat ir vokiečių karinio jūrų laivyno artileristai puolė „snaudoti“ savo šaudmenis, kurių negalėjo pasiimti; jie padeginėjo kareivines ir stebėjimo bokštus, ėmėsi sprogdinimo darbų Baherovės aerodrome. Štabai ir junginių vadai piktaite stebėjo šį pavojingą aplaidumo siautulį, tačiau susidoroti su juo nesugebėjo.

Taip rusai buvo perspėti apie vokiečių atsitraukimą dar faktiškai jam nė neprasidėjus. Taigi, kai tik paskutiniai koviniai daliniai numatytu laiku palikdavo savo pozicijas, rusai iš karto puldavo sekti jiems įkandin. Prasidėjo siaubingos lenktynės tarp sovietų motorizuotųjų dalinių ir V korpuso pajėgų, kurios po ilgo pozicinio karo prarado gebėjimą greitai judėti, be to, jos daugiausia naudojos arklių traukiamu

Sovietų savaeigis artilerijos pabūklas SU-152 Simferopolio gatvėje. 1944 m. balandis.

transportu. Bet kuriuo atveju šios lenktynės buvo beviltiškos, nes Jeriomenka puikiai išnaudojo savo techninį pranašumą.

Rusų tankų ir motorizuotieji pėstininkų daliniai buvo daug greitesni. Vis dėlto patyrusios milžiniškų nuostolių vokiečių 73-ioji ir 98-oji pėstininkų divizijos pasiekė Parpačo liniją balandžio 12 d. Priešą laikė iki sutemstant. Artilerijos pulkų pabūklų skyriai veikė pagrindinėje gynybos linijoje. Jų ugnis veiksmingai talžė rusų tankų grandis.

Kadangi rusai jau įsiveržė į Simferopolį iš šiaurės ir – veikdami gana drąsiai – galėjo bet kada pasirodyti V korpuso užnugaryje, korpusas pasuko į pietus, kad galėtų toliau trauktis vakarų kryptimi pakrantės keliu per Sudaką ir Jaltą.

Balandžio 13 d. korpusas pasiekė perėjos per Jailos kalnagūbrį papėdę į šiaurę nuo Salio. Dvi 98-osios pėstininkų divizijos kovinės grupės, kurių vienai vadovavo pulkininkas Faulhaberis, o kitai – pulkininkas

Schmidtas, apsikasė dar iki prašvintant. Kolonos pajudėjo kalnų perėja.

9.00 val. nuo Senojo Krymo pusės pasirodė pirmieji sovietų tankai. Allmendingerio grupės kolonos galas tuo metu kaip tik ėjo į kalnagūbrio perėją. 198-ojo prieštankinio diviziono pabūklai stojo į mūšį su sovietų priešakiniais daliniais. Artileristų vadas ir jo komanda veikė kaip per mokymus. Galiausiai devyni prieš tankai liko liepsnoti ties perėjos papėde, užtverdami kelią likusiems. Tai išgelbėjo vokiečių koloną.

Veltui 98-osios pėstininkų divizijos vadas generolas Reinhardtas pristatė pabūklo vadą apdovanoti Riterio kryžiumi. Šis narsus puskarininkis tikrai jo nusipelnė. Tačiau Riterio kryžius jam nebuvo įteiktas. Vėliau generolas feldmaršalas Keitelis paaiškino Reinhardtui: jokių apdovanojimų kariuomenei, kuri traukiasi!

Perkelti per kalnagūbrio perėją artilerijos pabūklus pasirodė neįmanoma. Vieno pabūklo negalėdavo patempti net šeši arkliai. Mašinas ir pabūklus teko susprogdinti, o arklius – nušauti. Artėjant balandžio 13-osios vakarui V korpusas pasiekė Sudaką, o balandžio 14-osios rytą – Aluštą. Per žygį kalnų keliais, vedančiais pakrantės kelio link, nuo nemalonių staigmenų iš partizanų pusės korpusą dengė nedidelės kovinės grupės. Kai tik kolona pražygiuodavo, šios kovinės grupės prisidėdavo prie jos ir taip sustiprindavo ariergardą.

Balandžio 15 d. korpusas išžygiavo labai anksti, kad greičiau pasiektų Jaltą. Jo užnugarį dengė 98-oji pėstininkų divizija. Nuo tada, kai 1944 m. vasario pradžioje susirgo generolas Gareisas, divizijai vadovavo generolas majoras Reinhardtas. Divizijos vadas važiavo ryšių automobiliu kartu su ariergardu. Koloną kartkartėmis apšaudydavo partizanai. 13.00 val. ariergardas pasiekė Jaltą. Pagrindinėje miesto gatvėje jų laukė V korpuso štabo viršininkas pulkininkas Heppas. Reinhardtas pasisveikino su juo ir raportavo:

– Devyniasdešimt aštuntoji divizija atvyko be incidentų; mes pasimsime maisto daavinį, pasipildysime degalų ir būsime pasiruošę tęsti žygį lygiai penkioliktą valandą.

Tačiau štabo viršininkas buvo gavęs kitokius nurodymus:

– Pone generole, korpuso vadas kviečia jus į rumunų generolų klubą. Jis ketina čia pailsėti iki rytojaus ryto.